

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Moldavien: situationen per den 31 december 2017

I. SAMMANFATTNING

Det juridiska ramverket i Moldavien för att tillgodose de mänskliga rättigheterna är till stor del tillfredsställande. Trots det sker övergrepp och kränkningar på grund av bristande efterlevnad av lagar, utbredd och systematisk korruption, informella maktstrukturer samt icke-transparenta beslutsförfaranden i demokratiskt valda och statliga institutioner. Särskilt allvarliga övergrepp och kränkningar följer av statens otillräcklighet att tillhandahålla adekvata tjänster, okunskap om mänskliga rättigheter i rättsstatens institutioner samt en ovilja att vidta tillräckliga åtgärder i hanteringen av brottsoffer av alla kategorier.

Oftast är det ekonomiska och sociala rättigheterna som kränks, men det förekommer också allvarliga fall av övergrepp och tortyr i statliga institutioner. Under det senaste året har civilsamhällets utrymme att agera krympt och oberoende media satts under större press. Olika former av diskriminering förekommer. Kvinnor, minoriteter, äldre, hbtq-personer, personer med funktionsnedsättning och intagna på institutioner hör till de grupper som är mest utsatta för kränkningar och diskriminering.

I november 2017 godkände regeringen en ny nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter (2018–2022). För närvarande hanteras mänskliga rättigheter primärt av justitieministeriet, de två ombudspersonerna och Jämlikhetsrådet. Samtliga har dock begränsade befogenheter och resurser vilket påverkar deras effektivitet och förmåga att agera.

Diskrimineringslagstiftning från 2012 etablerade Jämlikhetsrådet samt förbjuder diskriminering på arbetsmarknaden, inom utbildning och samhällstjänster. Rådet saknar möjlighet att sanktionera men kan komma med beslut och rekommendationer. Ersättning får sökas i domstol.

Regionen Transnistrien ligger sedan en väpnad konflikt 1992 utanför den moldaviska statens kontroll. Moldavisk lagstiftning omfattar formellt Transnistrien men regionen har utropat sig självständig och har en *de facto* "statsadministration", som inte är internationellt erkänd. Enligt rapporter från enskilda organisationer förekommer övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna i regionen, men då kontakter med regionen är begränsade är dessa svåra att värdera och följa upp.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Rättsväsendet i Moldavien är enligt konstitutionen politiskt oberoende men omfattande och systematisk korruption, förekomst av informella maktstrukturer och svaga statliga institutioner utgör hinder för rättsstatens oberoende och funktion. Selektiv tillgång till rättvisa och selektiv tillämpning av lagar förekommer och flera rättsprocesser bedöms vara politiskt motiverade. Även konstitutionsdomstolens lagstadgade oberoende har ifrågasatts.

Moldavien rankas på plats 122 av 176 länder i *Transparency Internationals* index över upplevd korruption 2017. I *World Justice Projects* rättsstatsindex samma år ligger Moldavien på plats 78 av 113 (och så lågt som 105 av 113 gällande korruption specifikt). Enligt Europarådets övervakningsorgan för korruptionsbekämpning (GRECO) hindras effektivt korruptionsförebyggande och -bekämpande arbete av otydliga mandat för ansvariga institutioner, politisk inblandning och otillräcklig finansiering.

Enligt *Transparency International* och en studie från FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) från 2016 är korruption ett av de fem största problemen i samhället samt utgöra det störst hindret för Moldaviens utveckling och en avgörande orsak till övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Politiska partier, den lagstiftande makten och rättsstatliga institutioner uppges vara de mest korrupta.

Insynen i (motsvarande) Domarnämndens arbete är bristfällig och det förekommer icke-transparenta och tvivelaktiga tillsättningar och

entledigande av höga företrädare i rättssystemet, enligt bland andra organisationen *Centrul de Resurse Juridice din Moldova* (LRCM). Enligt Europarådets Venedigkommission finns risk att domares oberoende och möjligheter att utöva sitt ämbete undermineras på grund av ett beslut i konstitutionsdomstolen enligt vilket moldaviska domare kan hållas personligen ansvariga för domslut. Detta har lett till att Moldavien fällt i Europadomstolen för mänskliga rättigheter. Under 2017 har minst två brottsutredningar som anses politiskt motiverade inletts mot domare, och ett större antal rättsfall uppdagats som rör advokater. Flera yrkesaktiva inom rättsväsendet uttrycker rädsla för att följa procedurer och lagar korrekt eller ta sig an vissa uppdrag på grund av risken för rättsliga följder.

Tillgång till information från offentliga institutioner kräver skriftlig förfrågan med motivering, och ofta avslås eller försenas dessa. Den senast genomförda folkräkningen från 2014 offentliggjordes först 2017 och dess metod har ifrågasatts. En sammanslagning av olika registermyndigheter genomfördes under 2017 för att förbättra samordning av bland annat folkbokföring och fastighetsägande.

Med avseende på Transnistrien, bedömer organisationen *Promo LEX* och Europadomstolen *de facto* ”rättssystemet” som gravt eftersatt och inte oberoende, och *Freedom House* bedömer det som ”ej fritt”.

Rättssäkerhet

Civilsamhället och aktiva i rättsväsendet har löpande och inför Moldaviens granskning i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) rapporterat att tillgång till rättvis rättegång och juridisk hjälp är begränsad. Detta gäller särskilt personer med funktionsnedsättning, hbtq-personer och i fall som rör våld i nära relationer. Orsakerna är brister i rätten till juridiskt biträde (på grund av lågt löneläge och bristande kvalitet), brott i rättsväsendet mot procedurer och lagar, icke-ändamålsenliga lokaler, att principen att anses oskyldig tills motsatsen bevisats inte upprätthålls samt att åklagare bedöms ha oproportionerligt stor makt i systemet.

Domslut behöver inte enligt lag motiveras om detta inte efterfrågas från någon av parterna. Yrkesutövare rapporterar att motiveringar, i de fall de finns, ofta är bristfälliga och svårförstådda. Förhandlingar hålls återkommande bakom lyckta dörrar, även om åtalad krävt att förhandlingar ska ske öppet. Advokater rapporterar att de ofta ges otillräcklig tid till

förberedelse, att förhandlingar flyttas utan förvarning och att möjligheter att träffa klienter i häkte eller fängelse är begränsade. Svaranden har i vissa fall inte tillåtits närvara vid sin egen rättegång.

Domstolar rapporteras av bland annat *LRCM* vara överbelastade och icke-transparenta. Manipulation förekommer i systemet för slumpvis fördelning av ärenden till domare och enligt *LRCM* genomförs inte alltid, som lagen föreskriver, ljudupptagning av domstolsförhandlingar. Enligt *Soros Foundation* och *LRCM* saknas rutiner hos polisen att bistå med tolkar för personer som häktats och talar ett annat språk och det förekommer att klagomål till rättsinstanser på ryska inte behandlats, trots laglig rätt att använda ryska i kommunikation med statliga institutioner.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet, otillräcklig utredning eller svaga påföljder för förövare förekommer enligt bland andra organisationerna *Amnesty International*, *Memoria* och *Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM)*. Oftast rör det fall om tortyr, brott mot hbtq-personer, brott mot personer med funktionsnedsättning, våld i hemmet, sexuellt våld och människohandel. Noterbart är avsaknaden av större rättsliga påföljder för de inblandade i polisbrutalitet och tortyr efter de politiska våldsamheterna 2009, samt fall av övergrepp på två psykiatriska kvinnoanstalter som gått ostraffade under flera år. Straff för ekonomisk brottslighet utdöms godtyckligt, särskilt gällande inblandning i den plundring av tre av landets banker som uppdagades 2014.

2017 fälldes Moldavien tio gånger i Europadomstolen, varav minst sju för brott i Transnistrien. Antalet anmälningar mot Moldavien i Europadomstolen är tre gånger högre än det europeiska snittet enligt *LRCM* och människorättsjurister. Exempel på anledningar till att Moldavien har fällts i Europadomstolen är bland annat domar som inte verkställts, olaga upphävande av domar, otillräckliga utredningar av övergrepp och internering i undermåliga förhållanden.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Moldavien är en parlamentarisk demokrati med ett flerpartisystem. I juli 2017 ändrade Moldavien sitt valsystem från ett proportionerligt till ett blandat valsystem inför parlamentsvalet 2018. Ändringen genomfördes trots

avrådan från bland andra Venedigkommissionen och EU. Uppdelningen i enmandatsvalkretsar inför valet har kritiserats som orättvist utav bland andra organisationerna *Promo-LEX* och *Watchdog.md*.

Tidigare val i Moldavien har bedömts av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas (OSSE) kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) vila på en tillfredsställande laglig grund. ODIHR har inbjudits att bevaka val och har rapporterat, liksom *Promo-LEX*, om oegentligheter rörande brister i vallagen, vallängder och partifinansiering, svårigheter för moldaver i utlandet att rösta, partisk mediebevakning samt ifrågasatt Centrala valkommissionens oberoende.

Transnistriens *de facto* ”styre” karaktäriseras av en starkt centraliserad maktvertikal som utgår från *de facto* ”presidenten” med hjälp av säkerhetsorganen, svaga lokala församlingar, låga medborgarliga kunskaper om demokrati och avsaknad av politisk mångfald.

Freedom House bedömer Moldavien som ”delvis fritt”. Enligt organisationen *IDIS Viitorul* känner sig de flesta medborgarna bortkopplade från politiska processer och organisationer, att politiker inte representerar deras intressen och att valresultat inte leder till positiva förändringar. Medborgarnas misstro mot politiker och misstankar om att politiker köps och att dolda intressen styr är brett spridda och underminerar demokratin.

Enligt *Promo-LEX* förfördelas oberoende kandidater i systemet och ingen oberoende kandidat har tagit plats i parlamentet sedan självständigheten 1991. Regelverk och procedurer kringgås ofta i parlamentet. Den snabba takten i antagandet av lagar under det senaste året har därtill väckt frågor om rättssäkerhet och transparens. En lag om transparent beslutsfattande antogs 2008 men civilsamhällets organisationer rapporterar om brister i genomförandet. Media och allmänheten har tillgång till plenisalen i parlamentet.

En lag från 2015 kräver öppenhet när det gäller partifinansiering men enligt *Promo-LEX* följs den inte i tillräcklig omfattning. I 2016 års statsbudget föreslogs, för första gången, statligt stöd till politiska partier. Finansiering av partier och politiska kampanjer från utlandet är förbjudet.

Det civila samhällets utrymme

Civilsamhället bedöms ha möjlighet att påverka utvecklingen i samhället även om utrymmet uppfattas ha krympt under senare år av bland andra *Transparency International*. Nuvarande lagstiftning om civilsamhällets organisationer är från 1996. *Civil Rights Defenders* bedömer att människorättsförsvarare har skydd i moldavisk lagstiftning men ett antal rättsprocesser har nyligen inletts mot advokater i fall kopplade till övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Det förekommer även övervakning och trakasserier mot organisationer, vilket har fått dem att uttrycka oro över sin säkerhet. Enligt *Amnesty International* verkar ett ökat antal regeringstroga civilsamhällesorganisationer i landet.

Den senast antagna nationella strategin för utveckling av civilsamhället löpte ut 2014 och har kritiserats för bristfälligt genomförande. Ett nationellt konsultationsorgan med civilsamhället (NPC) upprättades 2012 men har bara använts sporadiskt. Ett urval av medlemmar för perioden 2017–2019 gjordes våren 2017 men bojkottades av delar av civilsamhället, då de bedömde organet som icke-fungerande.

Det förekommer att företrädare för civilsamhället lämnar Transnistrien på grund av säkerhetshot och trakasserier, framför allt mot organisationer som arbetar med politiska rättigheter, yttrandefrihet eller ”icke-traditionella” ortodoxa värderingar, exempelvis hbtq. Aktivitet inom områden som miljö och sociala rättigheter tolereras men kontrolleras. Organisationer som mottar internationell finansiering har bedömts av regionens *de facto* säkerhetsorgan som ”utländska agenter” och hot mot säkerheten. Internationell finansiering kräver ”dubbel registrering”, i både Chisinau och Tiraspol, eftersom transnistrisk bank inte är internationellt erkända.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det förekommer kränkningar, inklusive tortyr, på statliga institutioner och anstalter. Enligt bland andra *Memoria* och *IDOM* är kvinnor, barn och personer med psykiska diagnoser särskilt utsatta för kränkningar. Enligt bland andra OHCHR fungerar inte den nationella förebyggandemekanismen mot tortyr (NPM) och statliga insatser för rehabilitering av tortyroffer och våldsutsatta saknas. Brister i lagstiftning, otydlighet i mandat och begränsade resurser utgör enligt bland andra OHCHR och Jämlikhetsrådet hinder för

effektiv användning av NPM, som för närvarande ligger hos ombudspersonen.

Moldavien har totalt fällts vid ett 20-tal tillfällen i Europadomstolen för brott mot tortyrförbudet i Europakonventionen. Under 2017 etablerades en anti-tortyravdelning hos åklagarmyndigheten och en gemensam verkställande order antogs om identifiering och rapportering av tortyr och övergrepp i statliga institutioner. Ombudspersonen har därtill upprepade gånger uppmanat regeringen att stänga fängelse nr. 13 i Chisinau.

Kunskap bland personal inom rättsväsendet om mänskliga rättigheter, internationella standarder och konventioner samt deras praktiska tillämpning är eftersatt enligt bland andra *Memoria*, *Amnesty International*, *Soros Foundation* och *IDOM*. Riktlinjer för rättsstatens organ gällande omhändertagande av personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning saknas.

Tortyr är inte förbjuden inom transnistrisk *de facto* ”lagstiftning” och det förekommer rapporter om användning av tortyr och övergrepp inom rättssystemet, samt bristfällig sjukvård och hälsoproblem (hiv och tuberkulos) på regionens fängelser och institutioner.

Människohandel förekommer, både internt i landet och över landets gränser, enligt Internationella organisationen för migration (IOM). Framför allt sker det till Ryssland och EU.

Dödsstraff

Dödsstraff avskaffades i Moldavien 2006 i såväl fredstid som i krig. I Transnistrien kvarstår dödsstraff i *de facto* ”lagstiftning” men tillämpas inte efter ett moratorium 1999.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Gripanden förekommer i en alarmerande hög grad enligt bland andra *LRCM* och *Promo-LEX*, och förebyggande frihetsberövande under längre tid, på häkte, i husarrest eller under så kallad juridisk kontroll, används i stor utsträckning. En person får initialt anhållas som mest i 72 timmar, inom vilka den häktade skyndsamt måste ställas inför domare. Enligt *IDOM* drar dock detta ofta ut på tiden och den anhållne har ingen möjlighet att påverka sin situation alls under den tiden. 2016 begränsades häktningstid i lag till ett

är och inte längre än 30 dagar per beslut. Godtyckliga frihetsberövanden genomförd av identifierad eller oidentifierad polis har förekommit.

2017 var antalet fängslade 263 per 100 000 personer, mycket högre än det europeiska genomsnittet enligt OHCHR. Enligt kriminalvårdsmyndigheten är minst sex fängelser överbefolkade. Förhållandena för personer på statliga institutioner, inklusive fängelser, häkten, psykiatriska anstalter och hem för barn eller personer med funktionsnedsättning, är gravt undermåliga enligt bland andra *Memoria*, *IDOM* och OHCHR. Förbättringsarbeten i häkten pågår och visar enligt *IDOM* vissa framsteg.

Journalister och viss militär personal nekas återkommande inresa i landet, särskilt från Ryssland. Till regionen Transnistrien krävs passering genom en "administrativ gränskontroll". Godtyckliga frihetsberövanden förekommer enligt *Civil Rights Defenders* i Transnistrien.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen och lagen om yttrandefrihet garanterar yttrandefrihet och pressfrihet i Moldavien, i relativt tillfredställande omfattning. Nuvarande medielagstiftning är från 2006 och omodern. 2017 antogs en så kallad antipropagandalag som förbjuder sändning av innehåll och kanaler från vissa länder, enligt regeringen för att motverka rysk propaganda i landet. Tv är den viktigaste källan till information för en majoritet av befolkningen och ryska tv-program har ofta de högsta tittarsiffrorna. Enligt Världsbanken har 71 procent av befolkningen tillgång till internet, de flesta bosatta i städer.

Under 2017 har medieaktörer utsatts för ökad press och trakasserier samt hindrats att ta del av offentliga dokument. Moldavien placeras enligt *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex 2017 på plats 80 av 180 länder. Att placeringen inte blev bättre beror framför allt på det politiska inflytandet i media, ojämlik tillgång till inkomster från reklamförsäljning samt avsaknad av ägarskapstransparens och en oberoende myndighet för reglering.

Regionala och lokala media är underutvecklade enligt *IDIS Viitorul*. Det statliga postdistributionsmonopolet innebär ett hinder för spridning av tryckta media, exempelvis eftersom statskritiska tidningar underlåtes att delas ut.

Medieklimatet i Transnistrien är hårt kontrollerat och vissa webbsidor blockeras återkommande. Journalister utsätts för trakasserier och hot enligt *Promo-LEX*. Yttrandefriheten begränsas genom att negativa publika uttalanden om bland annat rysk fredsbevarande trupp eller historiska krig är straffbart enligt lag.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen och lagstiftningen i övrigt skyddar mötes- och föreningsfriheten och respekteras generellt. Enligt *Promo-LEX* har hinder, i form av exempelvis stoppad lokaltrafik, och trakasserier förekommit i samband med publika sammankomster bland politisk opposition. Transnistrisk *de facto* ”lagstiftning” innehåller generella bestämmelser om mötesfrihet men demonstrationer eller liknande aktiviteter är i allmänhet hårt kontrollerade.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfriheten är skyddad enligt konstitutionen. Lag nr. 125 gällande religionsfrihet ger ortodox kristendom och kyrkan (under Moskvas patriarkat) en särställning som särskilt viktig i det moldaviska samhället och för staten. Jämlikhetsrådet rapporterar att enstaka fall av diskriminering och trakasserier av religiösa minoriteter förekommer. Tvister om äganderätt till religiösa byggnader efter sovjettiden förekommer.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Moldavien har ratificerat samtliga av Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Arbetsmarknadslagstiftningen bedöms som generellt tillfredsställande av ILO men det förekommer brister i dess efterlevnad. Den officiella arbetslösheten är fyra procent, men enligt ILO är sysselsättningsgraden bland de lägsta i Europa och har minskat från 53 procent till 41 procent de senaste tio åren. Den är särskilt låg bland romer och personer med funktionsnedsättning. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan män och kvinnor är störst i åldersgruppen 25–34 år till följd av kvinnors större ansvar för obetalt hushållsarbete. Diskriminering på arbetsmarknaden förekommer och drabbar framför allt kvinnor, personer nära pensionsåldern, minoriteter samt hbtq-personer.

Omkring 30 procent av den arbetsföra befolkningen är verksam i den informella sektorn vilket begränsar utvecklingen av, och tillgången till socialförsäkringssystemet. Enligt FN ligger Moldaviens minimilön under existensminimum (omkring 100 USD per månad i privat och 55 USD per månad i offentlig sektor). Ungefär en tredjedel av landets befolkning beräknas arbeta utomlands och det råder brist på välutbildad arbetskraft.

Trepartsförhandling mellan arbetsgivare, arbetstagare och staten är reglerad i lag och sker genom en nationell kommission för kollektiv konsultation och förhandling. Enligt ILO är medlemsantalet i arbetsgivarorganisationer och fackföreningar lågt, särskilt inom små och medelstora företag. Det saknas en nationell strategi för hållbart företagande.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Medellivslängden 2016 enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) uppskattades till 71,7 år - 75,9 år för kvinnor och 67,6 för män. Mödradödligheten uppskattades 2015 till 23 per 100 000 födselar och barnadödligheten 2017 till 1 per 84 födselar enligt Unicef.

Obligatorisk hälsoförsäkring finns men ungefär 20 procent av befolkningen är utan skydd. Hälsoförsäkringslagen garanterar lika tillgång till vård, men kvalitet och standard på sjukvård är låg med stora skillnader mellan stad och landsbygd. Enligt ombudspersonen och Världshälsoorganisationen (WHO) är hälsosektorn en av de mest korrupta i samhället och det krävs nästan alltid inofficiell betalning för sjukvård. Moderniserings-, effektiviserings- och kvalitetsarbete är eftersatt enligt *IDOM*, samtidigt som det saknas effektiva mekanismer för klagomål och uppföljning, vilket leder till att mycket få fall av felbehandling anmäls.

FN:s befolkningsfond (UNFPA) bedömer information kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter som begränsad, särskilt gällande preventivmedel bland unga, romska kvinnor och personer med funktionsnedsättning. Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är bristfällig och enligt UNFPA är antalet tonårsgraviditeter i Moldavien dubbelt så stort som EU-genomsnittet. Frekvensen av sexuellt överförbara sjukdomar är bland de högsta i centrala Östeuropa. Aborter täcks sällan av sjukvårdsförsäkringen och OHCHR har uttalat oro över tvångssterilisering av romska kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning samt kvinnor på landsbygden.

Kunskapen kring smittsamma sjukdomar såsom tuberkulos och hiv är låg. Enligt UNAIDS beräknas andelen smittade av hiv vara 0,6 procent av den vuxna befolkningen. Enligt WHO är Moldavien bland de 18 högprioriterade länderna inom den europeiska regionen för tuberkuloskontroll och bland världens 27 mest drabbade länder av multiresistent tuberkulos. Bristsjukdomar förekommer och enligt UNDP har 44 procent av befolkningen inte tillgång till tjänligt dricksvatten, särskilt på landsbygden. 54 procent av tester som utförts på vatten i skolor överskred tillåtna nivåer av kemikalier enligt den moldaviska nationella vatten- och sanitetsstrategin.

Rätten till utbildning

Moldavisk lagstiftning föreskriver gratis och obligatorisk utbildning fram till 18 års ålder. Statistik från Unicef visar att 99 procent av alla barn går i grundskolan och 96 procent i gymnasiet. Andelen barn i skolan är lägre på landsbygden och utmaningar finns vad gäller barn till utlandsboende som avbryter skolgång samt tillgång till förskolor. Vidare utgör förekomst av mutor och kostnader relaterade till skolgång, avsaknad av identitetshandlingar eller avsaknad av transport till skolan hinder för skolgång. Särskilt för romska barn och barn med funktionsnedsättning förekommer diskriminering och utsatthet i skolmiljön. I Transnistrien har åtta skolor som undervisar på rumänska (*"latin-scripts schools"*) utsatts för trakasserier och diskriminering.

Utbildningssystemet är i behov av reform, omstrukturering och professionalisering av lärarkåren enligt Världsbanken. Enligt 2016 års PISA-undersökningar ligger kunskapsnivån under genomsnittet i OECD-länder och 30 procent av Moldaviens 15-åringar saknar tillräckliga kunskaper för att delta och bidra effektivt till samhället.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

År 2016 rankades Moldavien på plats 107 av 188 länder i UNDP:s index över mänsklig utveckling. Fattigdomen är utbredd och drabbar främst pensionärer, kvinnor och romer på landsbygden. *Active Ageing Index* ligger långt under EU-genomsnittet och ett aktivt och hälsosamt åldrande bedöms inte vara tillgängligt för 70 procent av den äldre befolkningen. Den genomsnittliga pensionen ligger enligt ombudspersonen under fattighetsnivå (omkring 680 kr i månaden).

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Kvinnor är överrepresenterade i lågbetalda yrken och underrepresenterade i ledarskapspositioner och politiska institutioner enligt Jämlikhetsrådet; särskilt romska kvinnor och kvinnor med funktionsnedsättning. Lönegapet mellan kvinnor och män var 14,5 procent 2016 enligt Jämlikhetsrådet. Under 2016 antogs en lag med krav på minst 40 procent kvinnor bland kandidaterna på partiets vallistor men kravet gäller inte enmandatsvalkretsar.

Kvinnor ansvarar huvudsakligen för barnomsorg. Kvinnor kan ta mammaledigt i 56 dagar innan födsel och 70 dagar efter med full lön. Män har rätt till 14 dagars pappaledighet efter födseln. Gifta föräldrar har rätt till föräldraledighet till och med att barnet är tre år, men kvinnors inkomst är inte ersättningsgrundande för mannen om han väljer att vara hemma så som mäns är ersättningsgrundande för kvinnor som stannar hemma. Avsked på grund av graviditet och kontrakt som inte tillåter föräldraskap förekommer enligt Jämlikhetsrådet.

Lag finns mot sexistisk, nedsättande och diskriminerande reklam och språk i medier, och arbetsgivare åläggs att motverka och agera mot diskriminering och sexuellt ofredande på arbetsplatsen.

Våld i nära relationer är vanligt förekommande. Enligt *Women's Law Center* 2015 hade 64 procent av kvinnor och flickor över 15 år utsatts för fysiskt eller psykiskt våld. Motsvarande siffra på landsbygden var 69 procent. Nästan 28 procent av Moldaviens manliga befolkning anser att kvinnor bör tolerera våld i hemmet för att hålla samman familjen och 41 procent ansåg att det finns tillfällen då kvinnor bör misshandlas.

2017 undertecknade Moldavien Europarådets konvention om förebyggande av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) och viss harmonisering av nationell lagstiftning med konventionen har gjorts. Akuta förbudsföreläggande mot förövare finns i lag sedan 2017. Under 2017 rapporterades 10 800 fall av våld i hemmet, 2 000 av dessa genererade fällande dom. Lagändringar från 2016 om hur skador från våld i hemmet ska bedömas har inneburit att domar i brottmål minskat till hälften, medan domar för mindre förseelser (administrativa mål) i stället fördubblats. I en majoritet av fallen har endast lägsta straff (40 timmar samhällstjänst)

utdömts. Skador bedöms baserat på antal dagar, om några, som offret tvingats vårdas på sjukhus efter att ha utsatts för våld. 2016 rapporterade *Norwegian Mission of Rule of Law Advisors to Moldova* att nästan hälften av kvinnor som dömts för våldsbrott själva utsatts för våld i hemmet. Enligt Europarådet och *Women's Law Center* saknas det kunskap inom rättsväsendet om hur offer och fall av våld i nära relationer ska behandlas. Samma organisationer har även påpekat att offer har svårt att få juridisk hjälp och att företrädare för rättsväsendet har fördomar gentemot dem.

Kvinnor är särskilt utsatta för diskriminering och övergrepp på statliga institutioner, exempelvis fängelser och institutioner för personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning. Kvinnors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter kränks inom institutioner, särskilt på psykiatriska sådana. Enligt Europarådet och OHCHR sker detta genom att hygienprodukter eller preventivmedel inte tillhandahålls fritt samt genom sexuella övergrepp, påtvingade aborter eller adoptioner.

Barnets rättigheter

Under 2016 utnämndes en ombudsperson för barn och en nationell strategi togs fram för att stärka skyddet för barnets rättigheter.

Unicef bedömer att omkring 28 procent av barn i Moldavien lever under fattigdomsnivån, de flesta av dessa på landsbygden, och att sex procent av alla barn under fem år lider av kronisk undernäring. Omkring 100 000 barn beräknas ha en eller båda sina föräldrar utomlands och tre av tio barn uppger att de inte har någon som tar hand om dem enligt Unicef. Institutionalisering förekommer av barn utan föräldrar, barn med funktionsnedsättning och barn i utsatta familjer. Reformen för att erbjuda andra alternativ till institutioner pågår och under 2017 stängdes tre institutioner.

I Transnistrien beräknas ett stort antal barn vara institutionaliserade på grund av familjesituationen eller föräldralöshet, eller på grund av att de har funktionsnedsättningar. Tillgång till adekvat vård och utbildning för barn med funktionsnedsättning brister och tidiga dödsfall förekommer.

En minskning av antalet barn som har blivit föremål för rättsvårdande myndigheters åtgärder har noterats av Unicef 2016. Fall av övergrepp på fängelser och barnhem har rapporterats av barnombudspersonen och OHCHR. Enligt lag ska inte barn hållas häktade mer än fyra månader men

trots det sker isolering av barn som disciplinär åtgärd och barn placeras ibland i häkten tillsammans med vuxna. Ovilja i rättsväsendet att hantera fall med barn har noterats. Lokaler, utrustning, kunskap och specialiserad personal för att hantera barn inom rättsväsendet saknas, liksom stöd till rehabilitering av våldsoffer, enligt det nationella centret för att motverka övergrepp mot barn.

Barnarbete förekommer. Bland andra Unicef bedömer att runt 20 procent av barn i åldern 5–17 år arbetar, primärt i jordbrukssektorn. Av dessa beräknas 62 procent arbeta under farliga arbetsförhållanden. Även barnarbete i form av påtvingat tiggeri, människohandel och sexuellt slaveri förekommer.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Ungefär 24 procent av Moldaviens befolkning tillhör minoriteter (bland andra ryssar, ukrainare, gagauzier, rumäner, bulgarer och romer) och Byrån för interetniska relationer är ansvarig för minoriteters rättigheter. Under 2017 antogs en handlingsplan för genomförandet av Strategin för konsolideringen av interetniska relationer (2017–2027).

Flera minoriteter upplever att de inte får tillräcklig undervisning i det officiella språket rumänska och exkluderas därför på grund av bristande språkkunskaper. En strategi saknas för att tillgodose undervisning i minoritetsspråk i skolan. Minoriteter är underrepresenterade i beslutsfattande organ på nationell och lokal nivå.

Diskriminering av minoriteter förekommer även enligt Jämlikhetsrådet bland annat vad gäller tillgång till information och domstolsförhandlingar på sitt modersmål. Även hatbrott förekommer. Romer, särskilt romska kvinnor, är enligt Jämlikhetsrådet den mest utsatta minoritetsgruppen.

I Transnistrien bedöms romer, religiösa minoriteter och de som går i rumänsktalande skolor som använder det latinska alfabetet som särskilt utsatta. Övergrepp grundade på hat eller fördomar räknas inte som en egen brottskategori i den moldaviska brottsbalken eller civilrättsligt. Talan kan endast väckas om följderna av ett övergrepp bedöms som straffbara, exempelvis misshandel som vållar skada.

Hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

I Moldavien förekommer diskriminering och hatbrott mot hbtq-personer. Politiska företrädare och ortodoxa kyrkan uttalar sig öppet mot hbtq-personers rättigheter. Brott mot hbtq-personer utreds sällan tillfredsställande enligt hbtq-organisationen *GENDERDOC-M*. Prideparader har kunnat genomföras under de senaste tre åren, men under stor polisbevakning och avbrutna i förtid på grund av motdemonstrationer och hot om våld.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Moldavien tar emot ett begränsat antal migranter och asylsökande. I juni 2017 fanns 19 000 utländska medborgare registrerade i landet. I september 2017 var 477 personer registrerade som asylsökande, främst från Ukraina, Afghanistan och Syrien. Flykting- och asylmottagande samordnas av myndigheten för migration och asyl och det finns två centra för mottagning som av IOM bedöms fungera tillfredsställande.

En stor utflyttning ur Moldavien, inklusive Transnistrien, pågår och ungefär en tredjedel av befolkningen uppskattas av IOM vara permanent eller temporärt bosatta utomlands. Migrationen sker framför allt av ekonomiska skäl. Återintegreringsstrategin samt stödet från statliga byråer för diaspora och hälso-, arbetsmarknads- och socialskyddsministeriet bedöms av IOM som eftersatt och enligt ILO uppskattas endast 40 procent av återvändande ha arbete när de återvänder.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning behandlas inte som jämlika medborgare enligt Jämlikhetsrådet. I de flesta fall då rådet beslutat att diskriminering förekommit sedan 2013 (68 av 190 beslut) var diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning.

Enligt *Mental Disability Advocacy Center* och FN:s specialrapportör om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar förekommer kränkningar av de mänskliga rättigheterna för personer med ”svåra funktionsnedsättningar” och som är placerade på institution. Särskilt ömmande är situationen för kvinnor och intagna på institutioner för psykisk sjukdom enligt OHCHR och organisationen *Individuell människohjälp*. Missförhållanden inkluderar livslång internering under inhumana levnadsförhållanden, begränsad rörlighet även på öppna institutioner, avsaknad av möjligheter att anmäla missförhållanden, exponering för

sjukdomar, tvångsmedicinering, påtvingade aborter, utnyttjande som arbetskraft samt psykiskt, fysiskt och sexuellt våld. Personer som placerats på institution fräntas ofta sin självbestämmanderätt och för närvarande beräknas detta beröra 4 000 personer enligt FN:s specialrapportör. Personer med "lätt funktionsnedsättning" har begränsad tillgång till bland annat utbildning, sjukvård och anställning. Politiskt deltagande och deltagande i beslutsprocesser för personer med funktionsnedsättning begränsas otillbörligt enligt Jämlikhetsrådet.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Moldavien

Sedan 2014 styrs utvecklingssamarbetet med Moldavien av Resultatstrategin för Sveriges reformsamarbete med Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet. Utvecklingssamarbetetuppgår till omkring 100 MSEK per år.

Stöd till ökad respekt för de mänskliga rättigheterna ges bland annat genom program för att stärka funktion och transparens i statliga myndigheter, bland dessa skatteverket och moldaviska polisen genom ett lokalt polissamarbete. Sverige arbetar aktivt för jämställdhet i Moldavien med flera program gällande kvinnligt deltagande i beslutsfattande och kvinnors ekonomiska egenmakt, bland annat i strategiskt partnerskap med UN Women.

Stöd till civilsamhället fokuserar på kärnstöd till enskilda organisationer för att kunna driva och övervaka reformer. Organisationerna arbetar inom områdena våld i hemmet, fria medier, rättigheter för personer på anstalter och hbtq-personer, rätten till hälsa för personer med hiv eller aids och offer för medicinsk felbehandling, rättsväsendets funktion och oberoende samt demokratifrågor. Program inom dessa områden genomförs också i Transnistrien genom UNDP, OHCHR, UNAIDS och FN:s organ för narkotikakontroll och förebyggande av brott (UNODC).

Under granskningen i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i november 2016 lämnade Sverige rekommendationer rörande hbtq-personers rättigheter, våld i nära relationer samt det försämrade klimatet för media. Moldavien accepterade två (om våld i nära relationer och media) och noterade den tredje (om utökat skydd för hbtq-personer i diskrimineringslagstiftning).

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt och det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 2008 respektive år 2006.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1993.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1994. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2006.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1995. Det tillhörande protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2004. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2007. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (ICRMW)*, har inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2010. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* undertecknades år 2007.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet ratificerades år 2002.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2010.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1997.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1996.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, undertecknades år 2002.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, undertecknades år 2017.